

Ksenija Romstein*Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti*

Zabrinutost roditelja za jezično-govorni razvoj djece predškolske dobi

Parental concerns regarding child's language and speech development

Izvorni znanstveni rad UDK: 373.2 : 81

SAŽETAK

Roditeljima je govor važan aspekt djetetova razvoja, posebice u njegovu ranom razdoblju. Kako bi se doznalo više o zabrinutosti roditelja o jezično-govornom razvoju djece, tijekom siječnja, veljače i ožujka 2017. provedeno je istraživanje u pet županija. Ukupno je analizirano 140 roditeljskih procjena temeljenih na upitniku Ages and Stages – 3 (Squires i sur., 2009), od toga 54,28 % dječaka i 45,71 % djevojčica. Roditelji su svoje zabrinutosti opisivali u slobodnoj formi, u dijelu pitanja otvorenog tipa. Rezultati pokazuju kako su roditelji uglavnom zabrinuti za jezično-govorni razvoj između 2. i 3. godine života, zatim ta zabrinutost blago pada, pa se onda između 4. i 5. godine ponovo javlja u nešto većem opsegu. Također, vidljivo je kako su roditelji mlađe djece (30 mjeseci) usmjereni na združenu pažnju i broj riječi koje dijete smisleno koristi u svakodnevnoj komunikaciji s okolinom. Roditelji djece u dobi od 36 mjeseci do 48 mjeseci usmjereni su na praćenje verbalne fluentnosti i tempa govora, dok su roditelji djece u dobi od 54 mjeseca do 60 mjeseci fokusirani na praćenje artikulacije i pravilnog izgovaranja pojedinih fonema. Navedeni rezultati pokazuju kako su roditelji svjesni važnosti praćenja jezično-govornog razvoja, ali isto tako da im trebaju dodatne informacije o tome što čini uredan razvojni slijed, a što se može smatrati odstupajućim, kako bi mogli pravodobno reagirati.

Ključne riječi:

jezično-govorni razvoj
roditelji
djetetov razvoj
rani probir
rana intervencija

ABSTRACT

For parents, language and speech are important aspects of a child's development, especially during early years. To find out more about parental concerns regarding child's speech development, a survey was conducted in five Croatian counties during January, February and March 2017. Overall 140 parental assessments based on Ages and Stages – 3 (Squires et al., 2009) were analyzed, 54,28 % regarding boys and 45,71 % regarding girls. In the part of the questionnaire containing open-end questions, parents were given the opportunity to express their concerns in a written form. This survey revealed that parents are mostly concerned about child's speech development between ages 2 and 3, which is the age after which the concern is declining. However, these concerns raise again between ages 4 and 5. Results show that parents of younger children are focused on joint attention and a number of words a child uses for everyday communication. Parents of three- and four-year-olds are mostly concerned about verbal fluency and speech rhythm, while parents of five-years-olds are mostly concerned about child's articulation. These results indicate that parents are aware of speech development, but need more detailed information about normal and delayed development so they can act early.

Keywords:

language and speech development
parents
child's development
early screening
early intervention

UVOD

Rana intervencija, kao sustav podrške razvoju djece, obuhvaća i roditeljske procjene o dinamici i kvaliteti djetetova razvoja. U stranoj se literaturi (Glascoe, 2003; Ng i sur., 2010; Chung i sur., 2011; Marks, Glascoe i Macias, 2011) roditeljske procjene smatraju pouzdanim pokazateljima stvarnog odstupanja, zbog toga su dio procesa ranog probira djece. Glascoe (2000) ističe kako roditeljske procjene i zabrinutost treba smatrati pouzdanim indikatorima razvojnih odstupanja jer roditelji najbolje poznaju dijete, stoga su i njihove procjene točnije. Kada se govori o roditeljskoj zabrinutosti kao indikatoru procjene razvojnih odstupanja, Sheldrick, Neger i Perrin (2012) ističu kako stručnjaci trebaju biti oprezni jer roditelji nisu u potpunosti pouzdani pružatelji informacija o djetetovu razvoju – procjene ovise o njihovom formalnom obrazovanju i socioekonomskim uvjetima. Sumnje o pouzdanosti roditeljske zabrinutosti u odnosu na njihov socioekonomski status, Glascoe (2000, 2003) svojim istraživanjima odbacuje i tvrdi da iskazivanje zabrinutosti ovisi o jasnoći pitanja, a ne o sociodemografskim karakteristikama roditelja i/ili obitelji. Umjesto propitivanja roditeljske kompetentnosti za procjenu djetetova razvoja, Glascoe (2003) navodi kako stručnjaci rane intervencije trebaju obratiti pozornost na onu skupinu roditelja koji nisu iskazali zabrinutost – unatoč jasnom postojanju indikatora razvojnih odstupanja jer je upravo to skupina roditelja koja treba veću razinu podrške od ostalih. Propitujući pouzdanost roditeljske zabrinutosti za djetetov razvoj, Rydz, Shevell, Majnemer i Oskoui (2005) svojim istraživanjem pronalaze kako je praćenje djetetova razvoja pod utjecajem roditeljskih očekivanja i odgojnih postupaka. Zbog toga i zabrinutost za djetetov razvoj više ovisi o očekivanjima roditelja, a manje o stvarnom djetetovom funkcioniranju. Raspravu o pouzdanosti roditeljskih procjena u iskazivanju zabrinutosti upotpunjuju i drugi autori (Roux i sur., 2012; Voigt i sur., 2014; Woolfenden, Eapen, Williams, Hayen, Spencer i Kemp, 2014). Oni ističu kako različiti socijalni čimbenici – poput dostupnosti pedijatrijske službe i programa rane intervencije – mogu utjecati na roditeljsku zabrinutost. To znači da se zabrinutost roditelja može smatrati indikatorom postojanja odstupanja u razvojnom slijedu, nakon toga bi trebalo napraviti probir i razvojnu procjenu. Taj proces bi trebalo obuhvatiti i psihološku podršku roditeljima, posebice kada roditelj sam iskaže zabrinutost za djetetov razvoj, time bi se ojačali kapaciteti roditelja za prilagodbu na novonastalu situaciju.

Cilj ispitivanja roditeljske zabrinutosti je dobivanje početnih informacija o djetetovu funkcioniranju te usmjeravanje roditelja i djece u primjereni program rane intervencije. Kada se govori o zabrinutosti roditelja u brojkama, one se kreću od 20 % do 40 %, ovisno o razvojnom području koje se procjenjuje, načinu prikupljanja podataka i mjernom instrumentu koji se primijenio, tj. metodologiji prikupljanja podataka. Primjerice, Woolfenden i sur. (2014) pronalaze kako je 20 % roditelja zabrinuto za razvoj djece kada je jedan ili više čimbenika rizika prisutno već od rođenja (npr. prerani porod, opterećena obiteljska anamneza), dok Ng i sur. (2010) govore o 35 % zabrinutih roditelja. Kako bi se izbjegle velike razlike u procjenama roditelja, Glascoe (2000) preporučuje da se roditeljskim

zabrinutostima pridruže i procjene stručnjaka rane intervencije, nakon toga se mogu raditi i razvojne procjene ako je potrebno. U tom kontekstu, zabrinutost roditelja nije u pravom smislu probir, već početna točka za njegovo provođenje. Zanimljivo je kako Voigt i sur. (2009) kao čimbenik zabrinutosti navode spol roditelja, te kažu da su u više od 65 % slučajeva zabrinutost iskazivale majke, te da one češće traže pomoć pedijataru i stručnjaka rane intervencije, što treba uzeti u obzir u procesu ranog probira i intervencije. Odnosno, veća je vjerojatnost da će majke potražiti pomoć u poticanju razvoja djece, zbog toga bi se i programom rane intervencije trebalo obuhvatiti ukupnu opterećenost žena u obiteljskom životu, o čemu se vodi malo računa.

Nakon što roditelji iskažu zabrinutost, pedijatri i stručnjaci rane intervencije uključuju se u probir. Istraživanja pokazuju kako tijekom tog procesa broj djece za koju su roditelji iskazali zabrinutost drastično pada. To znači kako mnoge zabrinutosti roditelja za razvoj djece nisu bile utemeljene (Sheldrick, Neger i Perrin, 2012). Primjerice, Roux i sur. (2012) pronalaze kako kroz kasnije razvojne procjene pri službama broj djece opada za 50%. Slično tomu, Ford, Scyal, Meltzer i Goodman (2005), navode da 50 % djece koje su roditelji identificirali kao rizičnu, doista i imaju razvojna odstupanja na jednom ili više područja te trebaju uključivanje u programe rane intervencije, dok ostalih 50 % zapravo imaju subkliničku sliku razvojnih teškoća – što je potrebno pratiti redovitim liječničkim kontrolama. Stoga se postavlja pitanje: koji čimbenici utječu na pouzdanost roditeljske zabrinutosti? Različiti autori govore o kronološkoj dobi djeteta (Glascoe 2000, 2003; Ng i sur., 2010) i razvojnom području koje roditelj prati (Marks, Glascoe i Macias, 2011; Chung i sur., 2011) kao čimbenicima pouzdanosti roditeljskih procjena. Primjerice, Glascoe (2003) pronalazi kako je veća pouzdanost roditeljske zabrinutosti kada dijete ima 4,5 godine ili više, dok Ng i sur. (2010) utvrđuju kako nešto viši postotak zabrinutosti iskazuju roditelji mlađe djece, te da je ona najviša između 2. i 3. godine djetetova života, te postupno pada. S padom zabrinutosti, tvrde Ng i sur. (2010), raste pouzdanost roditeljske procjene. Slično njima, Rydz i sur. (2005) navode kako su roditelji najviše zabrinuti oko 2. godine djetetova života, te zabrinutost postupno pada s razvojem govora i djetetovom samostalnošću.

Što se tiče razvojnih područja, zabrinutost se roditelja za jezično-govorni razvoj, finu motoriku i opće funkcioniranje pokazala jednim od pouzdanih indikatora razvojnih odstupanja. Razlog tomu Glascoe (2000) vidi u povezanosti jezično-govornog razvoja s različitim razvojnim područjima, posebice s intelektualnim razvojem. Stoga se zabrinutosti roditelja u području jezično-govornog razvoja trebaju smatrati pouzdanim indikatorima u razvojnim procjenama i savjetovanju roditelja u okviru rane intervencije.

CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja bio je dobivanje uvida u zabrinutosti roditelja za razvoj djece rane i predškolske dobi.

METODE

Uzorak

U istraživanju je sudjelovalo 140 roditelja djece u dobi od 30 mjeseci do 60 mjeseci, od toga je bilo 95 % majki i 5 % nenaznačenih procjena (označeno kao roditelj, ali se ne zna koji – otac ili majka). Od 140 djece, 54,28 % procjena se odnosilo na dječake a 45,71 % na djevojčice.

Mjerni instrument

U istraživanju je primijenjen upitnik Ages and Stages-3 (Squires i sur., 2009), koji je za potrebe istraživačkog projekta preveden na hrvatski jezik. Voditeljica i suradnica na projektu dobile su pisanu suglasnost za prijevod i primjenu upitnika za potrebe istraživačkog projekta. Mjerni instrument Ages and Stages (ASQ) u SAD-u se primjenjuje više od 20 godina, a zadnja inačica ASQ-3, koja je primijenjena u ovome istraživanju, objavljena je 2009. godine. Za hrvatsku verziju nisu utvrđene metrijske karakteristike, no za originalnu verziju na engleskom jeziku Cronbachova alfa je 0.81 (Squires i sur., 2009). Ovaj mjerni instrument je zapravo upitnik za roditelje koji je podijeljen u kronološke dobi od 2 do 60 mjeseci. U ovome istraživanju roditelji su ispunjavali upitnike za djecu kronološke dobi od 30 do 60 mjeseci kako slijedi: 30 mjeseci (od 28 mjeseci i 16 dana do 31 mjesec i 15 dana), 33 mjeseca (od 31 mjeseca i 16 dana do 34 mjeseca i 15 dana), 36 mjeseci (od 34 mjeseca i 16 dana do 38 mjeseci i 30 dana), 42 mjeseca (od 39 mjeseci i 0 dana do 44 mjeseca i 30 dana), 48 mjeseci (od 45 mjeseci i 0 dana do 50 mjeseci i 30 dana), 54 mjeseca (od 51 mjesec i 0 dana do 56 mjeseci i 30 dana) i 60 mjeseci (od 57 mjeseci i 0 dana do 66 mjeseci i 0 dana). Za svaku kronološku dob bilo je ispunjeno po 20 upitnika.

Strukturalno, ASQ-3 je podijeljen u tri dijela: u prvome dijelu roditeljima su dane upute za ispunjavanje upitnika te su traženi opći podatci o djetetu i osobi koja daje podatke. Zatim slijede pitanja podijeljena u pet razvojnih područja (komunikacija, gruba motorika, fina motorika, rješavanje problema i osobno-društveno područje), na koja roditelji odgovaraju s „da“, „ponekad“ i „još ne“, a u trećem dijelu, nazvanom „općenito“, 10 je pitanja o mogućim područjima roditeljske zabrinutosti, na koja roditelji daju odgovore opisivanjem. Pitanja su bila: 1. Smatrate li da dijete dobro čuje? Ako ne, objasnite zašto. 2. Smatrate li da dijete govori kao i druga djeca njegove dobi? Ako ne, objasnite zašto tako smatrate. 3. Razumijete li većinu onoga što dijete kaže. Ako ne, objasnite zašto vam se čini da ne razumijete djetetov govor. 4. Razumiju li drugi ljudi većinu onoga što dijete kaže? Ako ne, objasnite zašto vam se čini da drugi ljudi ne razumiju djetetov govor. 5. Smatrate li da dijete hoda, trči i penje se kao i druga djeca te dobi? Ako ne, objasnite zašto tako smatrate. 6. Ima li netko od roditelja u obiteljskoj anamnezi slučajeva dječje gluhoće ili oštećenja sluha? Ako da, opišite o čemu se radi(lo). 7. Zabrinjava li vas djetetov vid? Ako da, objasnite zašto. 8. Je li dijete imalo bilo kakvih zdravstvenih problema zadnjih nekoliko mjeseci? Ako da, opišite o čemu se radilo. 9. Zabrinjava li vas bilo što u vezi s djetetovim ponašanjem? Ako da, opišite konkretno što vas zabrinjava. 10. Zabrinjava li vas bilo što drugo (što nije

prethodno navedeno) u vezi s djetetom? Ako da, opišite konkretno što vas zabrinjava. Zabrinutost o kojoj se govori u ovome radu odnosila se upravo na navedenih 10 pitanja. Od demografskih podataka, upitnik je sadržavao ime i prezime djeteta, datum rođenja, datum ispunjavanja upitnika, kronološku dob u mjesecima i danima, te osobu koja je davala podatke.

Način prikupljanja i obrade podataka

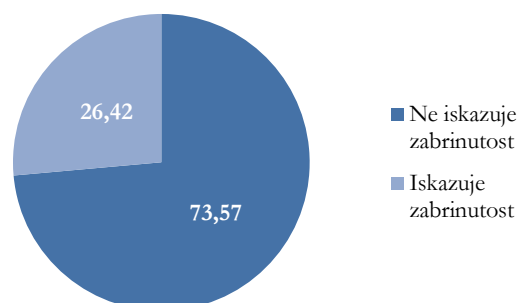
Istraživanje je provedeno u 5 županija (Osječko-baranjskoj, Brodsko-posavskoj, Varaždinskoj, Virovitičko-podravskoj i Vukovarsko-srijemskoj). Podatci su prikupljeni tijekom siječnja, veljače i ožujka 2017., obrađeni u kolovozu i rujnu 2017. Roditelji su u dječjem vrtiću dobili kopirani primjerak upitnika koji su ispunili kod kuće i zatim vratili odgojitelju. Napominjemo da je tek svaki treći upitnik vraćen popunjen. Dvije trećine nisu vraćene ili nisu bili naznačeni datumi popunjavanja i/ili datuma rođenja djeteta, zbog čega nije jasno jesu li upitnici ispunjeni unutar primjerene kronološke dobi. Sva djeca su uključena u institucijski predškolski odgoj (jaslice i dječji vrtići), te su roditelji dobrovoljno sudjelovali u istraživanju.

Podatci su obrađeni deskriptivnom statističkom obradom (utvrđene su kategorije zabrinutosti i frekvencije), radi dobivanja uvida u strukturu roditeljske zabrinutosti. Na kraju, svim roditeljima je bila ponuđena opcija davanja povratne informacije o procjeni koju su načinili.

REZULTATI I RASPRAVA

Od ukupno 140 roditelja, njih 26,42 % opisuju zabrinutost na jednom ili više razvojnih područja.

Zabrinutost su roditelji opisivali te je objasnili konkretnim primjerom. Gotovo svaki treći roditelj djece u dobi od 30 do 60 mjeseci iskazao je zabrinutost na jednom ili više razvojnih područja.

Slika 1. Omjer zabrinutih roditelja i roditelja koji nisu zabrinuti za djetetov razvoj (u %)

Ovakvi rezultati su slični rezultatima drugih autora (Glascoe, 2003; Ng i sur., 2010; Woolfenden i sur., 2014), koji pronalaze 20-35 % zabrinutih roditelja djece u dobi do 5. godina. Uzimajući u obzir rani probir i cilj ispitivanja roditeljske zabrinutosti, nakon popunjavanja upitnika

roditeljima je dana mogućnost dobivanja povratne informacije o razvojnim osobinama djeteta, no samo dvoje roditelja je iskazalo tu želju, oboje roditelji djece urednog razvoja. Ovakav problem uočila je i Glascoe (2000), navodi kako roditelji nisu samoinicijativni u pogledu javljanja pedijatru za dalje savjetovanje, čak ni nakon što sami iskazuju svoju zabrinutost. Stoga bi bilo dobro kada bi se uz roditeljsku procjenu roditeljima nudili materijali, primjerice brošure – koje bi mogli ponijeti kući i u kojima bi se nalazili kratki, jednostavni savjeti za praćenje djeteta – te kontakti najbližih ustanova u kojima se mogu savjetovati. Kada se govori o zabrinutosti roditelja, Ng i sur. (2010) ističu kako se zapravo treba govoriti o zabrinutosti majki jer su većinom majke te koje pomno prate razvoj djeteta. U njihovu istraživanju roditeljske zabrinutosti sudjelovalo je 61 % majki, dok se ostalih 39 % odnosilo na očeve i druge članove obitelji. U istraživanju je sudjelovalo 95 % majki, što potvrđuje kako su kod nas još uvijek majke više od očeva angažirane u praćenju razvoja djece.

Tablica 1. Zabrinutosti roditelja prema kronološkoj dobi djece i području razvoja

	Mjesec						
	30	33	36	42	48	54	60
Zabrinuti roditelji (%)	18,9	-	18,9	16,2	24,3	18,9	2,7
Jezično-govorni razvoj	54,5	-	14,2	16,1	22,2	28,5	100
Gruba motorika	9,1	-	28,5	-	22,2	-	-
Sluh i vid	18,2	-	-	33,3	33,3	-	-
Opće ponašanje	18,2	-	57,1	50	22,2	71,4	-

Roditelji su mogli opisati zabrinutost na različitim razvojnim područjima, te su se ona odnosila na jezično-govorni razvoj, grubu motoriku, sluh i vid te općenito na ponašanje. Što se tiče jezično-govornoga razvoja, roditelji su uglavnom zabrinuti za to područje između 28. i 31. mjeseca života (ASQ-3 30 mjeseci). U tom trenutku su zabrinuti za združenu pažnju i broj riječi koje dijete koristi za svakodnevnu komunikaciju s drugima (npr. „Govori, ali mu se ne da, on je u svom svijetu.“, „Ne govori puno kao njegovi vršnjaci.“, „Teško gleda u oči.“). Između djetetove 3. i 5. godine ta zabrinutost pada i uglavnom se odnosi na tečnost govora („Priča brzo i ushićeno.“, „Brza pa ga ne razumijemo.“). Nakon toga, zabrinutost ponovo raste (između 4. i 5. godine) i tada su roditelji zabrinuti za artikulaciju („Miješa L i R“, „Teško joj ide slovo R“). Zanimljivo je kako su u 9,75 % slučajeva roditeljske zabrinutosti za jezično-govorni razvoj djece zapravo imala uredno postignuće na komunikaciji, ali uz granično ili ispodprosječno postignuće na drugom razvojnom području kao što su rješavanje problema, osobno-društveno i fina motorika. To ide u prilog tvrdnjama Glascoe (2000), koja navodi kako su teškoće u jezično-govornom razvoju često

povezane s drugim razvojnim područjima, koje roditelji ne prepoznaju, već to vide kao probleme u komunikaciji s okolinom. Što se tiče „preklapanja“ roditeljske zabrinutosti s rezultatima drugog dijela ASQ-3 – u kojemu su roditelji procjenjivali djetetov razvoj s razinama „da“, „ponekad“ i „još ne“ – uočeno je kako roditelji koji su zabrinuti za grubu motoriku u visokom postotku procjenjuju upravo to područje razvoja s nižim razinama (40 % roditelja koji su zabrinuti jer se dijete „ne penje kao druga djeca“, „ima strah od penjanja na igralištu“ ili „ne zna dobro šutati loptu“, „trpava je i pada“ procjenjuje grubu motoriku djeteta s razinama „ponekad“ i „još ne“ te djeca imaju postignuća na motorici u razini rizika ili ispodprosječnog rezultata). Također, 60 % roditelja zabrinutih za opće ponašanje djece („neposlušan i tvrdoglav je“, „radi stvari na svoj način“, „plač i bacanje u trgovini ili kada nešto želi“) nižim razinama procjenjuju djetetov razvoj na osobno-društvenom području. Ovakvi rezultati pokazuju nužnost daljnjeg istraživanja „preklapanja“ roditeljske zabrinutosti s djetetovim postignućima na različitim područjima, kako bi se roditeljska zabrinutost mogla potvrditi svojevrsnom referentnom točkom u procjeni razvoja djece. Iako su roditeljima podijeljeni i upitnici za kronološku dob 33 mjeseca, niti jedan ispunjeni upitnik koji se vratio nije imao naznačene roditeljske zabrinutosti. S obzirom na mali uzorak, ne može se zaključiti da roditelji djece te kronološke dobi nisu zabrinuti, već je potrebno dodatno proširiti istraživanje s većim brojem djece te dobi.

U odnosu na broj zabrinutih roditelja, vidljivo je kako je svaki drugi roditelj djeteta u dobi između 2. i 3. godine djetetova života zabrinut za jezično-govorni razvoj, zatim taj broj pada i ponovo raste između 4. i 5. godine, kada zabrinutost iskazuje svaki treći roditelj. Analizirajući roditeljsku zabrinutost u odnosu na kronološku dob djece, neki autori (Rydz i sur., 2005; Ng i sur., 2010; Roux i sur., 2012) navode kako su roditelji posebno zabrinuti za cjelokupni razvoj djeteta između 2. i 3. godine života, no da su njihove zabrinutosti pouzdane tek nakon 4. godine djetetova života, tj. oko 4,5 godine života zabrinutosti su u korelaciji s razvojnim odstupanjima. Porast zabrinutosti između 2. i 3. godine te oko 5. godine života, navedeni autori tumače kao roditeljsku usmjerenost na osamostaljivanje djece, pri čemu su govor i razumijevanje jezika alati za njezino ostvarivanje.

Ograničenja istraživanja

Glavni nedostatak istraživanja bilo je nepostojanje sociodemografskih podataka kod upitnika ASQ-3. Nadalje, procjene roditelja su bile jednokratne, a s obzirom na to da su ispunjavali upitnik kod kuće, bez pomoći stručnjaka, postoji mogućnost da nisu sva pitanja razumjeli. U odnosu na rezultate dobivene u dijelu koji se tiče zabrinutosti za opće ponašanje djeteta, moguće je kako su neke roditeljske zabrinutosti rezultat obiteljske dinamike, interakcije i roditeljskih obrazaca ponašanja (roditeljske responzivnosti i dostupnosti), a ne nužno djetetovog funkcioniranja, što se nije moglo obuhvatiti ovim mjernim instrumentom. Stoga se ovdje zagovara ideja, koju su izložili Voigt i sur. (2014), o primjeni kontrolnih mjernih instrumenata kojim bi se mogli popratiti roditelji u programima rane intervencije, te se odrediti i vrsta podrške za roditelje, a ne samo za djecu.

ZAKLJUČAK

Zabrinutost roditelja bi trebalo razumjeti kao poticaj pomnijem praćenju djetetova razvoja i usmjeravanju roditelja i djece u programe rane intervencije. Također, može se reći kako roditeljska zabrinutost pokazuje stvarno postojanje kritičnih točaka u razvoju djece, što se u kontekstu razvoja govora odnosi na razdoblje oko 2. i 5. godine života. Stoga bi oko 2. djetetova rođendana pedijatri i drugi stručnjaci (npr. logopedi, pedagozi, odgojiteljice i medicinske sestre u jaslicama i dječjim vrtićima) trebali pratiti jezično-govorni razvoj i s roditeljima razgovarati o njihovim eventualnim zabrinutostima i zapažanjima. Pritom bi bilo potrebno razumjeti što roditelj opisuje (npr. je li možda moguće da je roditelj opisao združenu pažnju kao tvrdoglavost, odbijanje sudjelovanja u komunikaciji i sl.), kako bi se dobio kvalitetniji uvid u djetetov razvoj. Kada se roditeljima daju upute za ispunjavanje upitnika u kojemu mogu iskazati zabrinutost i procijeniti djetetov razvoj, tada je korisno dati dodatna objašnjenja za određena područja, što u ovoj fazi primjene ASQ-3 nije bilo moguće načiniti.

Na kraju, roditeljska zabrinutost može se uzeti kao svojevrsna nulta razina probira (pred-probir), iza kojega slijede razvojna procjena s utvrđivanjem razvojnih potreba djeteta te, prema potrebi, usmjeravanje u programe rane intervencije. Ovakav pristup u Republici Hrvatskoj omogućio bi razvijanje protokola identifikacije i podrške rizičnoj djeci i njihovim obiteljima te razvijanje programa edukacije roditelja za praćenje i poticanje djetetova razvoja.

LITERATURA

- 1) Chung, C., Liu, W. Y., Chang, C. J., Chen, C. L., Tang, S. F. i Wong, A. M. (2011). The Relationship Between Parental Concerns and Final Diagnosis in Children with Developmental Delay. *Journal of Child Neurology*, 26, 413-419. doi: 10.1177/0883073810381922
- 2) Ford, T., Scyal, K., Meltzer, H. i Goodman, R. (2005). Parental concerns about their child's emotions and behavior referral to specialist services: general population survey. *BMJ*, 331, 1435-1436. doi:10.1136/bmj.331.7530.1435
- 3) Glascoe, F. B. (2000). Early Detection of Developmental and Behavioral Problems. *Pediatrics in Review*, 21, 272-280.
- 4) Glascoe, F. B. (2003). Parents' Evaluation of Developmental status: How Well do Parents Identify Children with Behavioral and Emotional Problems? *Clinical Pediatrics*, 42, 133-138. doi: 10.1177/000992280304200206
- 5) Marks, K. P., Glascoe, F. P., Macias, M. M. (2011). Enhancing the Algorithm for Developmental-Behavioral Surveillance and Screening in Children 0 to 5 Years. *Clinical Pediatrics*, 50, 853-868. doi: 10.1177/0009922811406263
- 6) Ng, W., Reynolds, D. L., Kennedy, E., Feightner, K., Holowaty, P., Wade, K., Fleiszer, P., Northrup, D. i Glascoe, F. P. (2010). Measuring the Prevalence of Children at Risk using PEDS in a Telephone Survey. *Child Indicators Research*, 3, 167-181. doi: 10.1007/s12187-009-9046-6
- 7) Roux, A. M., Herrera, P., Wold, C. M., Dunkle, M. C., Glascoe, F. P. i Shattuck, P. T. (2012). Developmental and Autism Screening Through 2-1-1: Reaching Underserved Families. *Journal of Preventive Medicine*, 43, 457-463. doi: 10.1016/j.amepre.2012.08.011.
- 8) Rydz, D., Shevell, M. I., Majnemer, A. i Oskoui, M. (2005). Developmental Screening. *Journal of Child Neurology*, 20, 4-21. doi: 10.1177/08830738050200010201
- 9) Sheldrick, R.C., Neger, E.N. i Perrin, E.C. (2012). Concerns about development, behavior and learning among parents seeking pediatric care. *Journal of Developmental Behavior Pediatrics*, 33, 156-160.
- 10) Voigt, R. G., Johnson, S. K., Mellon, M. W., Hashikawa, A. H., Campeau, L.J., Williams, A. R., Yawn, B. P. i Juhn, Y. J. (2009). Relationship Between Parenting Stress and Concerns Identified by Developmental Screening and Their Effects on Parental Medical Care-seeking Behavior. *Clinical Pediatrics*, 48, 362-368. doi: 10.1177/0009922808327058
- 11) Woolfenden, S., Eapen, V., Williams, K., Hayen, A., Spencer, N. i Kemp, L. (2014). A systematic review of the prevalence of parental concerns measured by the PEDS indicating developmental risk. *BCM Pediatrics*, 14, 231-244. doi: 10.1186/1471-2431-14-231

Napomena

Istraživanje zabrinutosti roditelja provedeno je u sklopu projekta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku INGI-2015-29 „Promjena paradigme poučavanja u ranom djetinjstvu: konstruktivizam i razvojni pristup vs. biheviorističke strategije“ (voditeljica projekta doc. dr. sc. Tena Velki, suradnica doc. dr. sc. Ksenija Romstein).